

Posudok na habilitačnú prácu

Alexander ONUFRÁK: Teória a prax volieb a volebnej problematiky v podmienkach Slovenskej republiky. Košice 2021, 168 strán rkp. (normalizovaných cca 250 s.)

Vedecké výstupy Mgr. Alexandra Onufráka, PhD., sledujem už od čias jeho doktorandského štúdia. K tomu pripájam, že sa autor priebežne dynamicky vyvíja, o.i. v tom, že sa nezaobrá iba jednou témou, ani iba jediným tematickým okruhom, ale pohybuje sa suverénne v rozpätí viacerých disciplín v rámci súboru politických vied; vedľa tém sústredených na volebné systémy a voľby v demokracii, obsiahle a prínosne spracovával témy teórie a praxe sociálneho štátu, paralelne celkom inak špecifické témy z politických ideológií, tiež problémy migrácie v medzinárodnej politike. Takéto spracovanie rôznorodých tém u kandidáta nielen rozšírilo jeho vedeckú kapacitu, ale aj umocnilo jeho nadhľad a podstatne rozšírilo jeho metodologické zakotvenie.

Predstavuje v priestore Slovenska (a bývalého Československa) úspešného a rešpektovaného bádateľa, ktorý je aj metodologicky suverénny.

Predložená habilitačná práca je vypracovaná v troch principiálnych dimenziách, od všeobecného vyhodnotenia problematiky volieb v demokracii v paralelách k podmienkam v SR, cez politický vývoj na Slovensku v súvislosti s parlamentnými voľbami 2010 a 2020, až po špecifikáciu vo voľbách do orgánov Prešovského samosprávneho kraja v poslednom desaťročí.

Ak odstavíme bokom skutočnosť, že dominantná časť v SR (aj v ČR) publikovaných prác o voľbách a volebných výsledkoch sú práce o charakteru žurnalistických komentárov, aj keď sa prípadne samy prezentujú ako politologické, potom tie práce, ktoré predstavujú v rôznych úrovniach pokusy o vedecké popisy alebo rozbor, bývajú často zaťažené záplavou kvantifikačných údajov či už z aktuálnych výsledkov konkrétnych volieb, alebo v podobe príliš jednoduchého „preklopenia“ kvantifikácie do teoretických pokusov.

Autor si je patrične vedomý, že kvantifikácia nie je východiskom, aj keď oficiálne volebné výsledky sú práve „iba čísla“. Proti tomu A. Onufrákovi ide vždy o prioritu kvalitatívnej analýzy. Iba na takých základoch sa môže rozvíjať skutočná teória volebných

systémov a volebných procesov, ako aj akákoľvek hlbšia analýza konkrétnych volebných výsledkov alebo konkrétnych volebných kampaní im predchádzajúcich.

Už od 19. storočia znamenajú volebné procesy tiež tému, ako „dobré pripraviť“ volebné výsledky v prospech tých, ktorí rozhodujú alebo spolurozhodujú o volebných procedúrach. Postupné vkladanie resp. navrstvovanie demokratických elementov do volebných procedúr (vrátane mechanizmov kontroly volebných procedúr) vytváralo nástroje pre elimináciu „vopred pripravených a zaistených volebných výsledkov“. Proti tomu iné zásahy do volebných noriem dokázali naopak zvýhodňovať niektoré volebné subjekty a zabezpečovať ich záujmy. Prínosom autora je v tejto dimenzii analýza takých mechanizmov vo volebných systémoch v SR, ktoré predstavujú systémové nezrovnalosti a vo všeobecnej rovine predstavujú deformity demokracie, ktoré boli zámerne vmontované do volebných systémov v SR a dokonca ani v nadväzujúcich priaznivejších etapách vývoja neboli odstránené. V tomto smeru hlbokú analýzu prináša autor menovite voči fenoménu jediného volebného kraja pre celé Slovensko pri voľbách do NR SR, ako záťaž z mečiarovskej éry. Inou nedoriešenou témou ostávajú predpisy o zaradovaní kandidátov na kandidátske listiny, tiež problematické nastavenie pravidiel prednostného hlasovania, ako nástrojov, ktoré obmedzujú či dokonca vyradujú vôľu voliča, zvýhodňujú manipuláciu v straníckych sekretariátoch, etc.

Nadväzujúcu pragmatickú aj teoretickú tému v tejto dimenzii predstavuje tiež diskutovanie otázky, čo všetko „môže“ víťaz volieb a čo by v stabilnej demokracii znamenalo už zneužitie moci? Autor dokáže diferencovať, že jednu sféru predstavuje ústavný a legálny rámec, proti tomu podstatne inú sféru znamená stav politickej kultúry; ak je dostatočne rozvinutý, tak sám vytvára zábrany proti princípu „víťaz môže všetko“ a predovšetkým dokáže formovať politický konsenzus aj ponad rôznorodé politické subjekty.

Autor dokázal citlivo pracovať tiež s problematikou právnej regulácie a právnych nástrojov. Je si vedomý úskalí tvrdého právneho formalizmu, súčasne si je vedomý, že skutočná analýza politickej a sociálnej reality a hľadanie riešení na tejto báze vyžaduje prístupy a najmä hodnotenia, ktoré môžu byť celkom protikladné voči právnemu formalizmu.

Komparácia politického vývoja na Slovensku v súvislosti s parlamentnými voľbami 2010 a 2020, podaná v druhej časti práce, je rovnako konfrontáciou ako aj hľadaním paralel. Dôraz je položený na analýzy taktiky jednotlivých politických uskupení vo volebnej kampani voči jednotlivým okruhom voličov, na úlohu a efekt (resp. absenciu efektu) mobilizačných kampaní, na schopnosti aj neschopnosti formulovať a držať svoj cieľ kampane, ako aj na konkrétne kroky, ktoré boli skôr na príťaž, resp. priamo na prešľapy, ktoré odrádzali voličov, na fenomén „nevyzretosti“ konkrétnych politikov, na dôsledky prezentácií osobných

animozít. Dôležitou dimenziou sa stal rozbor stavu reálnej fragmentácie síl prezentujúcich spoločné kandidátky a s tým previazanej špecifickej záťaže slovenskej politickej pravice, keď namiesto dlhodobého formovania a overovania stabilných politických subjektov sú zostavované tesne pred voľbami „nové“ politické subjekty, ktoré sa nasledovne predstavujú ako neschopné skutočnej programovej spolupráce aj neschopné stavať skutočne výkonné osobnosti pre kľúčové politické posty vo výkonnej moci.

Celkom iné postupy a najmä veľmi originálny prínos znamená Onufráková analýza špecifik regionálnych volieb v priestore Prešovského samosprávneho kraja, vrátane špecifik voličského správania. To predstavuje tému, ktorej sa (spolu s témou volieb do Európarlamentu) doteraz vedecké analýzy venovali len minimálne. V tretej časti práce rieši autor o.i. otázky voličského správania, a to aj v paralele so zistením, že vysokú volebnú účasť nachádzame v kraji ako celku v porovnaní so slovenským priemerom, povedľa toho mimoriadne vysokú účasťou sú príznačné severovýchodné periférne mikroregióny v porovnaní s krajským priemerom. Poukazuje na súbeh extrémne sťažených sociálnych a životných podmienok v severovýchodných mikroregiónoch so špecifickým sociálnym správaním, menovite vysokou mierou vedomia spolupatričnosti a vysokou mierou realizovanej solidarity, pričom analyzuje dopad toho na voličské správanie.

Podáva detailný individualizovaný rozbor úspešných kandidátov v jednotlivých voľbách do funkcie župana aj do krajského zastupiteľstva, vyhodnocuje ich profesijnú profiláciu, ich všeobecné životné skúsenosti a ďalšie vlastnosti, v korelácii s očakávaním voličov. Podáva konfrontáciu konkrétnych stratégií stranických nominantov s nezávislými kandidátmi, ako aj konfrontáciu zostavovania koalícií, špecificky pre voľby župana a prípadných koalícií pre voľby do zastupiteľstva.

Posudzuje tiež problém volebnej „geometrie“, teda volebných obvodov, a to aj v súvislosti s nasledovným postojom príslušných voličov, keď zisťujú, že ich mikroregión nie je v dôsledku „volebnej mapy“ v orgánoch kraja zastúpený.

Pre celý výklad autora oceňujem, že si pribežne udržiava potrebný nadhľad, že nepodlieha ani plochým aktualizáciám, ani komentátorským manieram, ani trendom k „poúčaniu“ dobových aktérov.

Pre diskusiu navrhujem otázky:

1. Či by bolo možné modelovať špecifický stav, resp. štruktúru politického uvažovania voličov pre okruh veriacich uniatov.

2. Pre KDH v celoslovenskom rozmeru je typická absencia kresťanskosociálneho rozmeru a dôraz na „iné kresťanské politiky“ (napr. na rozdiel od moravskej/českej strany lidovej či od bavorských kresťanských sociálov). Či však v samotnom priestore Prešovského kraja predsa len u lokálnych politikov KDH a u ich voličského okruhu by predsa len bolo možné nájsť elementy kresťanskosociálneho správania či dokonca programovania.

Uchádzač prejavil schopnosť posudzovať komplikovanú problematiku z rôznych uhlov a s vnútorne rôznorodou, pritom koncíznou metodológiou. Nezameriava sa iba na usporiadanie náročne získavaných informácií, vytvára z nich vnútorne logicky previazané súbory. Predovšetkým však treba akcentovať jeho schopnosť minuciéznej explikácie takýchto súborov informácií. Celý pracovný postup sa vyznačuje logickým členením a prehľadným výkladom, habilitačná práca predstavuje nespochybniteľný vedecký prínos. Práca otvára mimoriadne aktuálnu problematiku pre teoretické posudzovanie, ako aj pre hľadanie praktických riešení pre súčasné Slovensko. Predložené spracovanie regionálnej dimenzie – Prešovského kraja – ponúka aj možnosť budúcich komparácií s inými regiónmi Slovenska aj s inými regiónmi v rámci strednej Európy (v prvom rade s najbližším poľským severným susedom Prešovského kraja, teda s Województwom Podkarpackim).

Na základe predloženej habilitačnej práce navrhujem udeliť Mgr. Alexandrovi Onufrákovi, PhD., vedeckopedagogický titul docent v odbore politológia.

V Brne, 12. novembra 2021

doc. PhDr. Vladimír Goněc, DrSc.

v. r.